

ספר התשובה

והוא

סדר תיקוני תשובה

בהמשכים

חלק י

אור הזוהר 432 * חשוון תשע"ד

מפעל הזוהר העולמי

בנשיאות כ"ק אדמו"ר מהאלמין שליט"א מחבר למעלה מאלף ספרים טל: 0527651911

גדולי הצדיקים ואומרים ללמוד זוהר הקדוש

כחה של התשובה עד סוף כל הדורות

כתבי הרמ"ע מפאנו מאמר מאה קשיטה סימן עו

צא ולמד כחה של תשובה עד סוף כל הדורות. ודע כי בבראשית רבה על פסוק ויצא קין מוכח כי אדם למד תקון התשובה מקין ואין סתירה מזה למה שבא בברייתא דר' אליעזר פ"ב בא' בשבת נכנס אדם בגיחון כי אדם קדם לסגף עצמו בתשובה ומקין למד אחר כך שכניעת הלב תועיל אף בלא סגוף אלא שכניעתו של קין היתה לפניו כגונב דעת העליונה. ובמקום אחר אמרו שראובן פתח בתשובה תחלה והכוונה שהקודמים אליו שבו מעון שיש בו לאו וראובן שב מבטול עשה של כבוד אב בבלבול (יציגיו) [יצועיו].

ועם זה יתורץ גם כן מי גרם לראובן שיודה יהודה שאם ידומה שיהודה חטא היה באסור לאו ותשובת ראובן אינה מזה המין אבל כבר בארנו במקום אחר כי אין אשם ליהודה במעשהו אדרבה רוח הקדש מכרזת ממני ומאתי יצאו הדברים ומכל מקום פרסם יהודה מה שלא נודע אלא על פיו ועשה עצמו כאשם להציל תמר ועובדיה. ועם זה גרם לראובן שיודה אף לפי האמת הואיל ולא חטא יהודה נמצא ראובן ראשון לפתוח בתשובה ודי בזה:

אין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת אף לפושעים

השל"ה הקדוש מסכת יומא הלכות תשובה (ס)

ואל יחשוב השב בנפשו למה זה הבל איגע ולריק כוחי אכלה, כי איך תועיל תשובתי נגד עוונותי, וכל מה שאוכל לעשות עוד איך יעמוד כנגד כובד העוונות שעשיתי. מי שלבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן, אבל השבים בלב שלם ותוהים על הרעות הראשונים, כבר הבטיחנו השם יתברך על ידי יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו, שנאמר (יח, כא כב), ורשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ולשמור את כל חקותי ועשה משפט וצדקה, כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה. ועוד כתוב פסוק מלא (שם לג, יא) על הנבהלים על עונותיהם לחזק ידיהם

לשוב, ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כי אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאותינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה, אמור אליהם חי אני נאם ה' כי לא אחפור במות המת כי אם בשונו מדרכיו וחיה, שונו שונו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל וכו'. עד ואין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת. על כן כל ירא וחרד יתן אל לבו לב חדש וטהור ונקי לעבוד את בוראו, וינהג הסדר שאמרנו, ועוד יוסיף מלבו כזה וכזה, ויהיה ערום ביראה לבקש איך יוכל לעבוד את בוראו לשוב אליו בתשובה שלימה, ויחזור בכל כחו לעשות דרכי שמים בינו לבין קונו ולא לעיני רואים להתפאר:

טוב להודות לה' - שניצול מדינה של גיהנם

פרי צדיק פרשת ויגש אות ח

[ח] במזמור של שבת כתיב טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון. טוב להודות, היינו בחינת תשובה וכמו שאמרנו (פרקי דרבי אליעזר פרק י"ט) שכל מי שמודה על פשעיו ניצול מדינה של גיהנם וכמו שנאמר מודה ועוזב ירחם וכן איתא (בראשית רבה ס"פ כב) כך היא כחה של תשובה...

פרק ח'

כחה של תשובה - המשך

זהר הקדוש פרשת משפטים קו א

תנינן, לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה, ולכלא קודשא בריך הוא מקבל ודאי, ואי תב בתויבתא הא אזדמן לקבליה ארח חיים, ואף על גב דפגים מה דפגים, כלא אתתקן וכלא אתהדר על תקוניה, דהא אפילו במה דאית ביה אומאה (קמי קודשא בריך הוא, קרי ביה ישעיה די כז) כי ה' צבאות יעץ ומי יפר, דא איהו רזא סתימא, ותו כד קודשא בריך הוא אומי אומאה, לא אומי אלא אם לא יעביד תויבתא, דהא לית פתגמא דקיימא קמי תויבתא, ועל כלא מכפר קודשא בריך הוא, כד עבדין תויבתא שלימתא, קודשא בריך

לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשמרון הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו. ודברת אליו לאמר כה אמר ה' הרצחת וגם ירשת ודברת אליו לאמר כה אמר ה' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה. ויהי כשמע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט' (מלכים א כ"א, י"ז, י"ט, כ"ז). וכמה התענה? שלש שעות. אם היה רגיל לאכל בשלש שעות אכל בשש, ואם בשש אכל בתשע. ויהלך אט', מה 'אט'? רבי יהושע בן לוי אומר: שהיה מהלך יחף. מה כתיב תמן: 'ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי [לאמר] הראית כי נכנע אחאב מפני' וגו' (שם ש"ס, כ"ח כ"ט). אמר הקדוש ברוך הוא: חמית אחאב דעביד תשובה, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו' וגו' (שם):

תשובת אנשי ענתות קבלתי, שנגזרה גזרה קשה עליהם, ותשובתכם איני מקבל? דכתיב: 'לכן כה אמר ה' [צבאות] הנני עליהם וגו' ושארית לא תהיה להם' (ירמיה י"א, כ"ב כ"ג) וכיון שעשו תשובה זכו אנשי ענתות להתחס מאה עשרים ושמונה כדמפרש בעזרא (ב, כ):

תשובה של אנשי נינוה קבלתי, שנגזרה עליהם גזירה קשה, ותשובתכם איני מקבל דכתיב: 'ויחל יונה לבוא בעיר וגו' ויאמינו אנשי נינוה וגו' ויגע הדבר וגו' ויזעק וגו' מי יודע ישוב' (יונה ג, ד ט) וכתיב: 'וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה' (שם ש"ס, י:); כתיב: 'קרעו לבבכם ואל בגדיכם' וגו' (יואל ב, ג), אמר רבי יהושע בן לוי: אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעים בגדיכם על בניכם ובנותיכם. למה? כי חנון ורחום הוא' וגו' (שם):

תשובתו של יכניה קבלתי, שנגזרה עליו גזירה קשה, ותשובתכם איני מקבל? דכתיב: 'העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו' וגו' (ירמיה כ"ב, כ"ח). רבי אחא בר אבין בר בנימין בשם רבי אבא בריה דרב פפי: גדולה כחה של תשובה, שבטלה את השבועה ובטלה את הגזרה. בטלה את השבועה מנין? דכתיב: 'חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם' וגו' (שם ש"ס, כ"ד) וכתיב: 'ביום ההוא נאם ה' אקחך זרבלל בן שאלתיאל עבדי' וגו' (חגי ב, כ"ג). ובטללה את הגזרה מנין? דכתיב: 'כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימי לבלתי היות לו בן ישב על כסא' (ירמיה כ"ב, ל) וכתיב: 'ובני יכניה אסיר' וגו' (דברי הימים א ג, י"ז):

'לעולם' ה' דברך נצב' וגו' (תהלים קי"ט, פ"ט), גם זה הפסוק נאמר על אדם הראשון, כשחטא אדם הראשון, אלולי שהקדוש ברוך הוא יושב על כסא רחמים לא הי מתקים אפילו שעה אחת. והקדוש ברוך הוא הבטיח את זרעו אחריו שיתנהג עמהם במדת רחמים, שנאמר: 'לדר ודר אמונתך' וגו' (שם ש"ס, צ); וגרסינן בפרקי רבי אליעזר בפרק מ"ג; תדע לך כח התשובה, בוא וראה מאחאב מלך ישראל, שגזל וחמד ורצח, שנאמר:

'הרצחת וגם ירשת' (מלכים א כ"א, י"ט). שלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה מלקהו מלקות ארבעים, שלש פעמים בכל יום, ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא ולא חזר למעשיו הרעים יותר ונתרצית תשובתו, שנאמר: 'הראית כי נכנע אחאב' וגו' (שם ש"ס, כ"ט):

הוא מקבל, דכתיב (ירמיה כ"ב כ"ד) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו', וכתיב (שם ל) כתבו את האיש הזה ערירי וגו', ובתר דתב בתיובתא, כתיב (דברי הימים א ג י"ז) ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו, מכאן דתשובה מתבר כמה גזרין ודינין, וכמה שלשלאין דפרזלא, ולית מאן דקיימא קמי דתיובתא.

ועל דא כתיב (ישעיה ס"ו כ"ד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, אשר פשעו בי לא כתיב, אלא הפושעים בי, דלא בעאן לאתבא ולאנתחמא על מה דעבדו, אבל כיון דאתחמנו, הא מקבל לון קודשא בריך הוא.

תרגום: שנינו, אין דבר בעולם שעומד לפני תשובה, ולכל הקדוש ברוך הוא (הוא) מקבל ודאי. ואם שב בתשובה הרי נזדמן כנגדו דרך חיים, ואף על פי שפגם מה שפגם הכל נתקן והכל חוזר על תיקונו, שהרי אפילו במה שיש בו שבועה, לפני הקדוש ברוך הוא, קורא בו כי ה' צבקות יעץ ומי יפר זה הוא סוד סתום. ועוד כאשר הקדוש ברוך הוא נשבע שבועה, לא נשבע אלא אם לא יעשה תשובה, שהרי אין דבר שעומד לפני תשובה, ועל הכל מכפר הקדוש ברוך הוא, כאשר עושים תשובה שלימה) הקדוש ברוך הוא מקבל שכתוב חי אני נאום ה' כי אם יהיה כניהו וגומר, וכתוב כתבו את האיש הזה ערירי וגומר, ואחר ששב בתשובה כתוב ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו. מכאן שהתשובה שוברת כמה גזרות ודינים וכמה שלשלאות ברזל ואין מי שעומד לפני התשובה.

ועל כן כתוב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. אשר פשעו בי לא כתוב, אלא הפושעים בי, שלא רוצים לשוב ולהתנחם על מה שעשו. אבל כיון שהתחמנו, הרי מקבל אותן הקדוש ברוך הוא.

מאמר של בעל מנורת המאור על כחה של תשובה

מנורת המאור פרק חמישי אות רפ"ד:

כמה גדולה כחה של תשובה, שהקדוש ברוך הוא ברב רחמיו פתח לאדם פתח של תשובה כדגרסינן בבבאשית רבא (כ"א, ה): 'ועתה פן ישלח ידו' (בראשית ג, כ"ב), אמר רבי אבא בר כהנא: מלמד שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה, שנאמר: 'ועתה', ואין 'ועתה' אלא לשון תשובה שנאמר: 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך' (דברים י, י"ב):

ועוד גרסינן התם: 'ויצא קין מלפני ה' (בראשית ד, ט"ז), מהיכן יצא? רב הונא בשם רב נחמן בר יצחק אמר יצא שמח, כמה דאת אמר: 'וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבך' (שמות ד, י"ד). פגע בו אדם הראשון, אמר לו: מה נעאה בדינק? אמר לו: עשיתי תשובה ופשרתי. והתחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר:

כך הוא גדול כח התשובה ואני לא הייתי יודע. מיד עמד ואמר: 'מזמור שיר ליום השבת טוב' וגו' (תהלים, צ"ב): וגרסינן בפסיקתא (כ"ה, ק"ט, ב): 'טוב להודות לה' (שם), אמר רבי לוי: המזמור הזה אדם הראשון אמרו. מלמד שהקדוש ברוך הוא מקבל את השבים ואומר: 'שובו אלי'. תשובתו של אחאב קבלתי, שנגזרה עליו גזרה קשה, ותשובתכם איני מקבל? הדא הוא דכתיב: 'ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר רד

ואמר: 'מי ה' אשר אשמע בקלו' (שמות ה, ב) ובאותו לשון עשה תשובה, שנאמר: 'מי כמכה באלם ה' (שם טו, יא). והצילו הקדוש ברוך הוא מבין המתים, שנאמר: 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך' וגו' (שם טו, טז) והעמידו מבין המתים לספר גבורתו, שנאמר: 'ואולם בעבור זאת העמדתך וגו'. ולמען ספר שמ' וגו' (שם שם, טז). והלך ומלך בניונה והיו אנשי נינוה כותבים מכתבי עמל וגזולין איש את רעהו ובאין זה עם זה במשכב זכור. וכששלח הקדוש ברוך הוא ליונה להנבא עליהם, שמע פרעה ועמד מכסאו ויקרע את בגדיו וילבש שק ואפר והכריז בכל עמו: כל מי שיעשה כדברים האלה ישרף באש, ושיצומו כל העם שלשה ימים. מה עשה? העמיד אנשים מצד אחד ונשים מצד אחד וכל בהמה טהורה בצד אחד ובהמה טמאה בצד אחר, והילדים מצד אחד רואין את שדי אמותן ורוצים לינק ולא הניחום ובוכים, והאמהות רואות לבניהן ורוצות להניקן ואינן יכולות ובוכות. והיו בה ק"ג אלף, יותר משתים עשרה רבוא, שנאמר: 'ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה' וגו' (יונה ד, יא) ונאמר: 'וינחם ה' על הרעה' וגו' (שם ג, י). ארבעים שנה האריך הקדוש ברוך הוא אפו עמהם כנגד ארבעים יום שאמר ליונה. ולאחר ארבעים שנה חזרו לקקולם ולמעשיהם הרעים יותר מבראשונה ונבלעו כמתים בשאל תחתית, שנאמר: 'מעיר מתים ינאקו' (איוב כד, יב) 'בין שורתם יצהירו' (שם שם, יא) 'ורוח עברה ותטהרם' (שם לו, כא): לפיכך שלח הקדוש ברוך הוא ביד עבדו הנביאים להנבא על ישראל ואמר להם: 'שובה ישראל עד ה' אלהיך' (הושע יד, ב).

מאמר של בעל ספר התודעה על כחה של תשובה

ספר התודעה פרק שלישי כחה של תשובה:
התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש, לפני התשובה, היה זה החוטא שנאו לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה; והיום, אחרי ששב, הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד:

כמה מעולה מעלת התשובה! אמש היה זה החוטא, מובדל מה' אלקי ישראל, כמו שנאמר (ישעיה נט): עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלקיכם; צועק ואינו נענה, כמו שנאמר (ישעיה א): גם כי תרבו תפלה איני שמע; עושה מצוות וטורפין אותן בפניו, כמו שנאמר (שם): מי בקש זאת מידכם רמס חצרי; -

והיום - הוא מודבק בשכינה שנאמר (דברים ד): ואתם הדבקים בה' אלקיכם. צועק - ונענה מיד שנאמר (ישעיה סה): והיה טרם יקראו ואני אענה; עושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ובשמחה שנאמר (קהלת ט): כי כבר רצה האלקים את מעשיך:

כל הנביאים כולם צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר (דברים ל) והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלקיך וגו' ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה. (מתוך דברי הרמב"ם פרק ז' מהלכות תשובה):

אמרו חכמים במעלת התשובה:

מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין. (ברכות לד):

רבי אבהו אומר: תדע לך כח התשובה, מדוד מלך ישראל, שנשבע הקדוש ברוך הוא לאבות הראשונים להרבות את זרעם ככוכבי השמים אשר לא יספר מרב, ובא דוד למנות מספרם, אמר ליה הקדוש ברוך הוא: דוד, אני נשבעתי לאבותם להרבות את זרעם ואתה באת לבטל את דברי בשבילך נתנה הצאן למאכל, ובשלוש שעות נפלו מיישראל שבעים אלף איש, שנאמר: 'ויפל מיישראל שבעים אלף איש' (דברי הימים א כא, ד). רבי שמעון אומר: לא נפל מיישראל אלא אבישי בן צרויה, שהיה שקול במעשיו הטובים כשבעים אלף איש; 'אנשים' לא נאמר כאן, אלא: איש. ושמע דוד וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה' והיה מבקש תשובתו מלפני הקדוש ברוך הוא ואמר: רבונו של עולם, אני הוא שחטאתי, העבר נא חטאתי. ונתרתית תשובתו ואמר למלאך (המשחית: הרף ידיך, שנאמר: 'ויאמר למלאך] המשחית בעם רב לך' (שם שם, טו) ומהו 'רב לך'? אמר לו: אדם רב נפל מיישראל. ומה עשה המלאך? לקח חרבו וקנחה בטליתו של דוד. וראה דוד חרבו של מלאך והיה מרתת בכל איבריו עד יום מותו, שנאמר: 'ולא יכל דויד ללכת לפניו לדרש אלהים כי נבעת מפני חרב מלאך ה' (שם שם, טז):

רבי יהושע אומר: תדע לך כח התשובה בוא וראה ממנשה מלך יהודה, שעשה כל התועבות הרעות שבעולם ויזבח לאלהים אחרים, שנאמר: 'הוא העביר את בניו באש בגי בן הנם [וגו'] הרבה לעשות הרע בעיני ה' (דברי הימים ב לג, ו) והיה מזבח לכל צבא השמים ובאו עליו גדודי מלך אשור ואחזו אותו במניקת ראשו והורידוהו בכלה ונתנו אותו במחבת אש וקרא שם לכל האלהים שזבח להם ואין עונה להצילו, אמר: אקרא לאלהי אבותי בכל לבי, אולי יעשה לי ככל נפלאותיו אשר עשה לאבי. וקרא לאלהי אבותיו בכל לבו ונעתר לו ונשמעה תפלתו, שנאמר: 'ויתפלל אל ה' וישמע תחנתו וישיבהו ירושלם וידע מנשה כי ה' הוא האלהים' (שם שם, יג) באותה שעה אמר מנשה:

אית דין ואית דין:

בן עזאי אומר: תדע לך כח התשובה, בוא וראה מרבי שמעון בן לקיש, שהיה הוא ושני רעיו גוזלים לכל אשר יעבר עליהם בדרך. מה עשה? הניח לשני רעיו שודדין בהרים ושב לאלהיו בכל לבו ובצום ובתפלה והיה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא והיה עוסק בתורה ובמצוות ולא שב למעשיו הרעים עוד. ונתרצת תשובתו. וביום שמת מתו שני רעיו השודדיים בהרים ונתנו את רבי שמעון באוצר חיים ולשני רעיו לשאול תחתיה. ואמרו שני רעיו לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, יש משוא פנים לפניך? אמר להם: זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשיתם תשובה. אמרו לו: הנח לנו ונעשה תשובה גדולה אמר להם: אין תשובה אלא עד יום המיתה. משל למה הדבר דומה? לאדם שהוא רוצה לילך לקראת המדבר, אם אינו לוקח מן הישוב לחם ומים, במדבר אינו מוצא מה שיאכל וישתה; כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו, לאחר מותו אין תשובה לו, אלא, 'לתת לאיש כדרכו וכפרי מעליו', שנאמר: 'אני ה' חקר לב בחן כליות ולתת' וגו' (ירמיה יז, ט):

רבי נחוניא בן הקנה אומר: תדע לך כח התשובה, בוא וראה מפרעה מלך מצרים, שמרד ברבון העולמים

גדולה גדולה תשובה, שזדונות נעשין לו כזכויות. (יומא פו):
גדולה גדולה תשובה, שמקרעת גזר דינו של אדם. (ראש השנה ז):

שערי תפילה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים. (דברים רבה ב):

שאלו לחכמה: חוטא מהו עונשו? אמרה להם: חטאים תרדף רעה! (משלי יא), שאלו להקדוש

ברוך הוא, אמר להם: יעשה תשובה (ירושלמי מכות פרק ב' הלכה ו').

מי שהוא עושה תשובה, מעלין עליו כאילו עלה לירושלים, ובנה את בית המקדש, ובנה את המזבח, ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה. (ויקרא רבה ז):

גדול כחה של תשובה שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשות תשובה, מיד הוא עולה. לא עד עשרה מילין, ולא עד עשרים, ולא עד מאה, אלא עד מהלך חמש מאות שנים. ולא עד רקיע ראשון ושני, אלא שהיא עומדת לפני כסא הכבוד. (פסיקתא רבתי מ"ד):

בא וראה כמה גדול כחה של תשובה, שהיא ממלכת את בני אדם בעולם, וקושרת לבני אדם כתרים בראשיהם, ומרפאת את החולי מאליו, ומצלת אותו מכל יגון ואנחה וצער. (תנא דבי אליהו רבה י"ח):

אדם הראשון למד מירת התשובה:

רבי אליעזר אומר: באחד בשבת נכנס אדם הראשון במי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו, והתענה שבע שבתות ימים, עד שנעשה גופו כמין כברה. אמר אדם: רבנו של עולם! העבר חטאתי (של נץ הדעת טוב ורע) מעלי, וקבל את תשובתי וילמדו כל הדורות שיש תשובה. (פרקי דרבי אליעזר כ):

אחאב עשה תשובה: תדע לך כח התשובה, בא וראה מאחאב מלך ישראל, שעשה עברות הרבה,

גזל וחמד ורצח שנאמר (מלכים - א כא):

הרצחת וגם ירשת, ואחר כך עשה תשובה, ושלח וקרא ליהושפט מלך יהודה, והיה (יהושפט) מלקה אותו מלקות ארבעים בכל יום, והיה צם ומתפלל, והיה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא, ועוסק בתורה כל ימיו, ולא שב אל מעשיו הרעים, ונרצת תשובתו שנאמר (שם): הראית כי נכנע אחאב מלפני, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו. (פרקי דרבי אליעזר מג):

יסוד התשובה

מפתח

פרק ג' - בו יתבאר סדר פשפוש מעשיו, כגון: תענית עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וד' צומות ושאר תעניות. תעניות הללו נקראות בפי חכמינו - רופאי הנפש - "תענית שקודם התשובה", כדי שביום התענית יפשפש במעשיו ויתן אל ליבו לשוב מעבירותיו שבידו, כי אם הוא אוכל ושותה יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של יצר הרע ומתגבר כח השכלי, ויתן אל ליבו לשוב בתשובה, ולא כרוב העולם שסוברים, שעל ידי התענית של עשרת ימי תשובה וכמה הפסקות בלי שום קיום דרכי התשובה שיתבאר - ימחול לו כל העבירות של כל השנה ביום כפור, זה לא יעלה על הדעת, וכן כמה באורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך, על מה שדרשו חכמינו זכרונם לברכה בפסוק - "וכפר מאשר חטא על הנפש", ועל

הפסוק: "הראינו את מראיך", ויתבאר שם, שהתעניות הן כמו קרבן, ואיך יתנהג ביום התענית, וענין הצדקה ביום התענית.

פרק ג'

לבאר טעמי התעניות

ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה

כדי שיוכל האדם לפשפש במעשיו צריך הוא את התענית והתבודדות, להכניע לבו ולהתחרט על חטאיו באותו יום, כי אם הוא אוכל ושותה ועוסק בעסקיו, יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הרי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של היצר הרע ומתגבר כח השכלי, כי כשזה קם זה נופל, כמו שכתוב בגמרא בתעניתא עד פלגא דיומא כו', ואם אינו מפשפש במעשיו ביום התענית, לא די שאינו פועל כלום בתענית שלו, אלא אף גם מקבל עונש על שצער בעיניו, וכתב הוא זלה"ה: הפסוק משה אלשיך על הפסוק: "וכפר מאשר חטא על הנפש", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: על שצער עצמו מן היין, ואמר ר' אליעזר הקפר - ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא "חוטא", השרוי בתענית מכל וכל על אחת כמה וכמה, וכתב הוא זלה"ה: הפסוק מדבר בניזיר, שלא נשמר מהטומאה ובטל ימי ספירות נזרו, דאז מוכח שלא היה צדיק בימי נזרו, דאילו לא חטא וגם הרהרוריו היו בטהרה ונקיות, היה הקדוש ברוך הוא מרחיקו שלא יטמא, כמו שכתוב: "רגלי חסידיו ישמור", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: אפילו בהמתן של צדיקים - אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, וזהו ענין הקל וחומר, ומה זה שלא פרש וכו', רצונו לומר, שלא פרש עצמו שלא לצורך רק מן היין נקרא "חוטא" - זה שצער עצמו מכל וכל ואינו מתחרט על חטאיו ביום תעניתו על אחת כמה וכמה, ש"חוטא על הנפש" יקרא, וגם מביא הוא זלה"ה משל נאה על זה, והוא כמו הרופא, שהרעיב את החולה לידע חליו למזורו, ולא ירצה אחר כך לעיין חוליו - לא ירפא, אות אשר בודאי חנים הרעיבו ועיניהו נפש. כן הדבר הזה ממש, כי התענית הוא להכניע לבו ולחפש בשכלו איזה חטא בא על ידו, ואם אינו מפשפש במעשיו, אז חנים צער עצמו והתענה, ועתיד ליתן דין על שצער עצמו חנים, וזהו הטעם - על פי רוב - לכל ימי התענית, כגון: בימי סליחות ובעשרת ימי תשובה, כמו שכתוב בשלחן ערוך סימן תר"ג וזה לשונו:

טעם התענית בעשרת ימי תשובה

יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו בעשרת ימי תשובה ולשוב מהם, וספק עבירה צריך יותר חיפוש מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן אשם תלוי צריך להביא דבר יותר ביוקר מאשם ודאי ומן החטאת, עד כאן.

הרי מבורר, שתענית עשרת ימי תשובה הם לפשפש מעשיו ולהתחרט עליהם, ולקבל עליו לעזוב אותם עזיבה גמורה, ועל מה שחטא לשעבר - יקבל עליו לקיים כל דרכי התשובה שיתבארו לפנינו בפרקים הבאים אף לאחרים, ואז על ידי הרהור תשובה נעשה צדיק גמור, כי הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, וכמו שאמרו בגמרא: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק גמור, אפילו הוא רשע גמור הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה ונעשה צדיק גמור ברגע אחד ומוחלין לו עונותיו כיום כפורים.